

O filosofii, výchově a přátelství

Autor: Jaroslav Kohout

Abstract

The Memory of Jaroslava Pešková. – On February 3rd, 2006 died “the first lady of the Czech philosophy” Professor Jaroslava Pešková.

V pátek 10. února 2006 jsme se v přeplněné síni strašnického krematoria rozloučili s profesorkou PhDr. Jarkou Peškovou, CSc.: pedagogové všech kategorií – bývalí, současní a in spe, z univerzit i ostatních typů škol, řádní posluchači zesnulé z různých období její učitelské dráhy i posluchači z jejích četných kurzů a přednášek, pracovníci z akademických ústavů, kulturních institucí a občanských iniciativ. A ovšem členové Junáka ze všech tří etap Jarčina skautování – v prvních poválečných letech, za pražského jara i v polistopadové éře.

Třebaže prof. Pešková přišla na pražskou Pedagogickou fakultu prakticky v důchodovém věku, vykonala zde spoustu důležité práce pedagogické, organizační i publikační, jak bylo s uznáním konstatováno při jejích loňských 75. narozeninách. Především však v součinnosti s prvním polistopadovým rektorem prof. R. Paloušem a dalšími dosáhla toho, že bylo na fakultě zavedeno doktorské studium filosofie výchovy v těsném propojení s výchovou k odpovědnému občanství. Tento projekt souvisel s její dlouholetou výukou na pražské Filosofické fakultě, kterou v projevu na rozloučenou velmi ocenil její někdejší kolega prof. Milan Sobotka, i s její energickou občanskou angažovaností. Po sametové revoluci působila jako proděkanka pověřená rehabilitační agendou a důsledně se zasazovala za odčinění politických křivd a nesrovnalostí, jež v uplynulých 40 letech postihly studenty a pracovníky Filozofické fakulty.

Pedagogické aktivity Jaroslavy Peškové byly inspirovány nejen idejemi J. A. Komenského, největšího českého a – podle prof. Dmitro Čyžewského – slovanského filosofa, ale také filosofickými podněty jeho významného interpreta prof. Jana Patočky, jehož učelivou kolegyní se stala po Patočkově návratu na univerzitu v druhé polovině 60. let. Jako na ni šitá jsou Patočkova slova z přednášek na téma *Filosofie výchovy*, které měl Patočka v dramatickém zimním semestru škol. roku 1938–39 na Škole vysokých studií pedagogických v Táboře: „... k situaci vychovatele patří určité parátnosti, určitá emocionální příprava, pohotovost, a tuto pohotovost můžeme charakterizovat určitými směry, elány (...) Ve vychovateli musí být něco takového, pozitivní elán k tomu, co životu dává smysl, co život korunuje. Že u velikých vychovatelů tomu tak je, o tom není třeba ztrácet řeči. Prožití nějakého smyslu, prožití toho, že např. život pro bližního, že věda, náboženství, umění naplňují život, nesmí tedy u pozitivního typu vychovatelského přirození chybět.“ Dalšími dvěma nepostradatelnými „elány“ vychovatele jsou dle tohoto Patočkova textu jeho vztah ke společnosti, se kterou se cítí vnitřně spojen, a na druhé straně k vychovanci. (Patočka 1996: 422 n)

Patočkovým prostřednictvím přišla pak J. Pešková do styku s hostujícími filosofy fenomenologické a hermeneutické orientace, s profesory Landgrebem, Finkem, Biemelem, Schallerem aj., na což v letech 90. navázaly pražské návštěvy takových osobností jako Paul Ricoeur a Hans-Georg Gadamer.

Budeme si letos připomínat 60. výročí vzniku pedagogických fakult jako institucí pro univerzitní studium učitelů. České učitelstvo po něm volalo už na přelomu 19. a 20. století pod vlivem profesorů T. G. Masaryka a Fr. Drtiny a celého tehdejšího „realistického“ kulturněpolitického hnutí. Nezapomeneme přitom na okolnost, že na výslovné přání jednoho z hlavních realizátorů této myšlenky, profesora Otakara Chlupa, se v učitelském sboru Pedagogické fakulty v Brně objevil docent Jan Patočka, který tam týden co týden – ovšem jenom do letního semestru roku 1947–48 – dojížděl z Prahy přednášet. Zřízení studia filosofie výchovy na pedagogických fakultách tedy mj. znamená, že se logicky navazuje tam, kde Jan Patočka tehdy nuceně přestal.

Jarka Pešková, tehdy ovšem ještě Bělohoubková, se na Filosofickou fakultu UK zapsala až v době, kdy tam Patočkově filosofické výuky bylo již namálo. Od poloviny let padesátých jej však sledovala jako mezinárodně proslulého komeniologa a jako badatele a editora Filosofického ústavu ČSAV, než se v druhé polovině let šedesátých na Filosofickou fakultu vrátil. Patočkovo profesorování tam sice opět zanedlouho skončilo – byl r. 1972 penzionován, ale filosofický sprint, který na Jaroslavě Peškové jako na většině svých pozorných žáků zanechal, zůstal na ní trvale znát.

Jarka Pešková patřila jaksi, byť jako benjamínek, k oné mohutné studentské generaci (smí-li se takto nazývat oněch více než deset ročníků zaplavivších po 2. světové válce české vysoké školy), o níž prof. Václav Černý napsal, že byla nejlepší, jakou kdy poznal. Byly v ní velmi vyhraněné světonázorové rozdíly, ale zároveň jakýsi noblesní pocit tolerantní solidarity těch, kdo za války o někoho blízkého nebo o něco vzácného přišli, pokud nebyli sami kriticky ohroženi. Spjoval nás entuziasmus víry ve vítězně humanitní a demokratické ideály, třebaže cesty k nim jsme viděli rozličně. Tvrdé kádrování poučkové doby nás hluboce rozdělilo teprve nepochopitelně bezohledným průběhem celoplošných vysokoškolských prověrek na přelomu zimního a letního semestru školního roku 1948–49.

Názorový a morální rozkol včetně zakořeněné nedůvěry a některých osobních nepřátelství trval pak půldruhého desetiletí, než se v druhé polovině 60. let přestala uplatňovat – žel jen do tzv. normalizace – stalinská poučka, že s upevňováním socialistického zřízení dochází zákonitě k zotřování třídního boje. Začal se dodržovat právní řád – prokuratura a soudy se emancipovaly od nadvlády moci výkonné. Vědecké, umělecké, ekonomické a mravní hodnoty nabývaly opět společenské váhy a naplňoval se Lincolnův – Masarykem citovaný – výrok, že je možné klamat všechny lidi po určitý čas a některé lidi po všechen čas, ale ne všechny lidi po všechen čas. Ti, kdo prohlédli účelově jednajících ideologické a mocenské manipulátory, se nejen měli na pozoru, aby znovu neupadli do jejich pastí, ale také dbali, aby se do ní nedali lapit jiní, zejména mladí lidé. A také aby se předcházelo chybám novým, které by se od těch dřívějších lišily třeba jen opačným ideologickým znaménkem.

Říká-li dnes přední český historik raného období českého státu Dušan Třeštík, že na vzkříšení novodobé české státnosti má nezanedbatelnou zásluhu české učitelstvo, vyslovuje

tím zároveň laudatio pedagogickým pracovníkům typu profesorky Jaroslavy Peškové. V posledních letech jsme všichni s respektem sledovali Jaruščin statečný zápas s nemocí. Po každé operaci se mezi nás vracela o něco slabší, ale vždy si našla přiměřený okruh dalšího působení. Učila a organizačně pracovala takřka do posledního dechu. Být antickým bojovníkem, platilo by o ní datum: „Se štítem nebo na něm!“ Naše filosofie výchovy i obor výchovy občanské ji uchovávají ve vděčné paměti.

PATOČKA, Jan. *Péče o duši I*. Praha: OIKOYMENH, 1996. ISBN 80-86005-24-0.